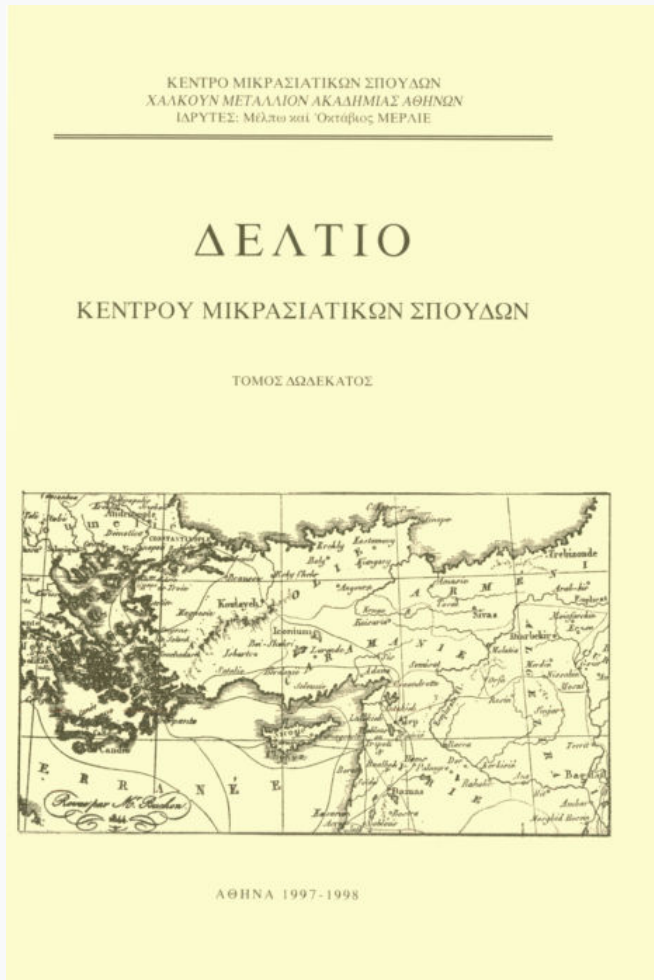

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 12 (1997)

Klaus Belke, Paphlagonien und Honoriaw (Tabula Imperii Byzantini 9)

Νίκος Α. Γκιολές

doi: [10.12681/deltiokms.86](https://doi.org/10.12681/deltiokms.86)

Copyright © 2015, Νίκος Α. Γκιολές

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Γκιολές Ν. Α. (1997). Klaus Belke, Paphlagonien und Honoriaw (Tabula Imperii Byzantini 9). *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 12, 287–289. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.86>

πτο», σσ. 119-147). Μάλιστα μέχρι και τὸν 6ο μ.Χ. αἰώνα ὑπῆρχε ἀκμαία ποιητικὴ δημιουργία στὴν Αἴγυπτο, πού ἀντλοῦσε τὴν ἔμπνευσή της ἀπὸ τοὺς παγανιστικοὺς μύθους. Στὸ τελευταῖο κεφάλαιο («Ἑλληνισμὸς καὶ Ἰσλάμ», σσ. 149-171) ὁ συγγραφέας παρουσιάζει ἐντυπωσιακὲς μαρτυρίες (ὅπως οἱ ἑλληνικοὶ πάπυροι τῆς Νεσσάνας τοῦ 7ου μ.Χ. αἰ. καὶ τὰ ψηφιδωτὰ τῆς Οὐμ ἐρ-Ρεσὰς τοῦ ὕστερου 8ου μ.Χ. αἰ.) γιὰ τοὺς ποικίλους τρόπους πού ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, σκέψη καὶ τέχνη ἐπηρέασαν τὸ Ἰσλάμ στὴν κρίσιμη περίοδο τῆς διαμόρφωσής του.

Μὲ τὸ νέο του βιβλίου ὁ Bowersock πετυχαίνει νὰ δείξει ὅτι ἡ ὕστερη ἀρχαιότητα δὲν θὰ πρέπει νὰ θεωρεῖται τὸ λυκόφως τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ μιὰ ἐποχὴ στὴν ὁποία ἑλληνικὸς παγανισμὸς καὶ χριστιανισμὸς ἐπικοινωνοῦν καὶ ἀλληλοεπηρεάζονται, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα διατηρεῖ καὶ ἐπεκτείνει τὴ σημασίᾳ της ὡς γλῶσσα ἐπικοινωνίας—ὄχι μόνο στὶς ἀστικές περιοχές, ἀλλὰ καὶ στὴν ὑπαθρο—, καὶ οἱ τοπικὲς παγανιστικὲς παραδόσεις στὴ Μικρὰ Ἀσία, τὴν Αἴγυπτο καὶ τὴν Ἑγγὺς Ἀνατολή πετυχαίνουν νὰ ἐπιβιώσουν μὲ ἐντυπωσιακὴ προσαρμοστικότητα.

Ἀξίζει συνχαρητήρια στὸ MIET γιὰ τὴν πρωτοβουλία νὰ γίνει τὸ σημαντικό αὐτὸ βιβλίον προσιτὸ στὸ εὐρύτερο ἀναγνωστικὸ κοινό, στὴ μεταφράστρια γιὰ μιὰ ἐπιτυχημένη μετάφραση πού δὲν προδίδει τὴ γλαφυρότητα τοῦ πρωτοτύπου καὶ στὴν ἐπιμελήτρια γιὰ τὴν ὅλη προσεγμένη ἐκδοσὴ καὶ τὴν ἐξαιρετικὴ εἰκονογράφηση.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΧΑΝΙΩΤΗΣ

Klaus Belke, *Paphlagonien und Honōrias* (Tabula Imperii Byzantini 9), Βιέννη 1996, σσ. 327+131 εἰκ.+1 χάρτης.

Ὁ ἕνατος τόμος τῆς σειρᾶς Tabula Imperii Byzantini πού ἐκδίδει ἡ Αὐστριακὴ Ἀκαδημία Ἐπιστημῶν ὑπὸ τὴν ἐποπτεία τοῦ διαπρεποῦς βυζαντινολόγου καὶ ἀκαδημαῖκου Herbert Hunger παρουσιάζει δύο κεντρικὲς περιοχὲς τῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου Πόντου, τὴν Παφλαγονία καὶ τὴν Ὀνωριάδα. Περιοχὲς πού παρουσιάζουν ιδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιὰ εἶναι ὁ ἐνδιάμεσος σταθμὸς ἐπικοινωνίας τῆς Βασιλεύουσας μὲ τὶς ἀπομακρυσμένες ἐπαρχίες τῆς Ἀνατολίας, τοῦ Κανκάσου καὶ τῆς Κεντρικῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ ἱστορικὴ γεωγραφία τῶν περιοχῶν αὐτῶν βασιζέται, ὅπως καὶ στοὺς ἄλλους τόμους τῆς σειρᾶς, κατὰ κύριο λόγο στὶς ἱστορικὲς μαρτυρίες τῶν πηγῶν καὶ τὰ λίγα δυστυχῶς ἀρχαιολογικὰ κατάλοιπα.

Μετὰ ἀπὸ σύντομο πρόλογο ἀκολουθεῖ τὸ ἐπεξηγηματικὸ κεφάλαιο, ὅπου παρατίθεται καὶ σχολιάζεται τὸ σύστημα πού ἀκολογήθηκε γιὰ τὴ μεταγραφή στὸ λατινικὸ ἀλφάβητο τῶν ἑλληνικῶν, τουρκικῶν καὶ ἀραβι-

κῶν λέξεων, ὁ τρόπος δόμησης τῶν λημμάτων καὶ τὰ χαρτογραφικά σύμβολα. Παρατίθεται στὴ συνέχεια κατάλογος τῶν εἰκόνων ποὺ συμπληρώνουν τὸ κείμενο, τῶν βραχυγραφιῶν λέξεων καὶ τῆς βιβλιογραφίας.

Ἐκ τῆς σ. 41 ἀρχίζει ἡ διεξοδικὴ εἰσαγωγή ποὺ συνθέτει τὸ ὕλικό τοῦ λημματικοῦ καταλόγου. Αὐτὴ διακρίνεται σὲ ἑπτὰ ἐνότητες καὶ κάθε ἐνότητα σὲ ἐπιμέρους κεφάλαια. Στὴν πρώτη ἐνότητα γίνεται ἀναδρομὴ στὰ ἱστορικά-γεωγραφικά ὄρια τῶν περιοχῶν ποὺ ἐξετάζονται καὶ ἐπισημαίνονται οἱ ἀλλαγές ποὺ ὑπέστησαν κατὰ καιροὺς καὶ κυρίως ἀπὸ τὸν 8ο αἰῶνα ποὺ ἐντάχθηκαν στὸν στρατιωτικό-διοικητικό βυζαντινὸ θεσμό τῶν θεμάτων.

Ἀκολουθεῖ (σσ. 48-56) ἡ διαπραγμάτευση τῆς θέσης τῶν παλαιῶν αὐτῶν περιοχῶν μέσα στὰ πλαίσια τοῦ σημερινοῦ διοικητικοῦ συστήματος τῆς Τουρκίας ποὺ ἐκτείνεται σὲ 46.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα καὶ ἀριθμεῖ 2.428.000 κατοίκους. Ἐκτίθεται ἡ γεωφυσικὴ μορφολογία τῆς περιοχῆς (ἡ διαμόρφωση τοῦ ἐδάφους, τὰ βουνά, ἡ ἐκτενὴς ἀκτὴ, οἱ λίγες λίμνες καὶ λιμνοθάλασσες, τὰ ποτάμια καὶ τὸ κλίμα.)

Ἀπὸ τῆς σ. 57 καὶ ἔξῃς ἀρχίζει ἡ ἱστορικὴ ἀναδρομὴ καὶ ἡ διοικητικὴ ἐξέλιξη τῆς περιοχῆς τῶν δύο βυζαντινῶν ἐπαρχιῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαιότατων ἱστορικῶν χρόνων μέχρι τὴν Ἑλωση. Ἡ Παφλαγονία εἶναι ἤδη ἀπὸ τὰ Ὀμηρικά ἔπη γνωστὴ. Ἡ Ὀνωριάς ἰδρύθηκε στὶς ἀρχές τοῦ 5ου αἰῶνα ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Θεοδόσιο Β' (408-450) πρὸς τιμὴ τοῦ θεοῦ τοῦ Ὀνωρίου, αὐτοκράτορα τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους (395-423), ἀποσπώντας τμήμα ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴ Βιθυνία καθὼς καὶ ἀπὸ τὴ δυτικὴ Παφλαγονία. Πρωτεύουσά της ὑπῆρξε ἡ Κλαυδιούπολη, ἐνῶ τῆς Παφλαγονίας ἡ Γάγγρα. Ἡ μικρὴ ἐπαρχία τῆς Ὀνωριάδας μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου καὶ τὴν ἐμφάνιση τοῦ θεσμοῦ τῶν θεμάτων οὐσιαστικὰ ἀφομοιώνεται μὲ τὴν Παφλαγονία ἢ ὅποια ἀναδεικνύεται ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ 9ου αἰ. σὲ θέμα. Μόνον σποραδικὰ ἀναφέρεται μέχρι τὴν ὀριστικὴ κατάληψη τῆς περιοχῆς τὸ 1459 ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Ἀπὸ τῆς σ. 103 καὶ ἔξῃς ἐκτίθεται ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῆς περιοχῆς, ἡ ὅποια ἀρχίζει ἀπὸ τὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ 2ου αἰῶνα ποὺ ἐντοπίζεται ἐπισκοπὴ στὴν Παφλαγονία. Τῆς Παφλαγονίας ὁ μητροπολίτης ἐδρεύει στὴ Γάγγρα, ἐνῶ τῆς Ὀνωριάδος στὴν Κλαυδιούπολη. Σὲ κάθε μητροπολὶ ὑπάγονται ἀπὸ πέντε ἐπισκοπές. Αὐτὴ ἡ ἐκκλησιαστικὴ διαίρεση τῆς περιοχῆς παρέμενε καὶ μετὰ τὴν ἀπορρόφηση τῆς περιοχῆς στὸν νέο διοικητικό θεσμό τῶν θεμάτων καὶ τὴν τουρκικὴν κατάκτηση. Ἀπὸ τὶς σημαντικότερες ἄγιες μορφές ποὺ ἔζησαν στὴν περιοχὴ εἶναι ὁ στυλῆτης ἅγιος Ἀλύπιος (ἐκοιμήθη ἐπὶ Ἡρακλείου) ποὺ ἴδρυσε δύο μοναστήρια, ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο, τὸ ἓνα ἀνδρικό καὶ τὸ ἄλλο γυναικεῖο, τῶν ὁποίων προΐστατο. Εἰσάγεται ἔτσι ὁ θεσμὸς τῶν διπλῶν μονῶν ποὺ θὰ καταργηθεῖ τελικὰ γύρω στὸ 814 μὲ διαταγὴ τοῦ πατριάρχη Νικηφόρου. Στὰ μεσοβυζαντινὰ χρόνια ἀκμάζουν τὰ μοναστικά κέντρα τοῦ Κυμινά καὶ τῆς Χρυ-

σῆς Πέτρας. Τὸ πρῶτο, μὲ τὴν ἴδρυσή τῆς Λαύρας ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ Μαλεϊνὸ, ἀπέκτησε ἰδιαίτερη σημασία. Ἐδῶ ἐχάρη μοναχὸς ὁ ὄσιος Ἀθανάσιος ὁ Ἀθωνίτης περὶ τὸ 952, ὁ ἰδρυτὴς τῆς Μεγίστης Λαύρας στὸ Ἅγιον Ὅρος.

Ἀπὸ τῆ σ. 116 καὶ ἐξῆς μελετᾶται τὸ ὀδικὸ σύστημα. Οἱ βασικὲς ὀδικὲς ἀρτηριὲς τῆς ὑστερῆς ἀρχαιότητος συνεχίζονται νὰ χρησιμοποιοῦνται σ' ὀλόκληρη τὴ βυζαντινὴ περίοδο μέχρι καὶ σήμερα. Στὴν ἀποκατάσταση τοῦ ὀδικοῦ δικτύου βοηθοῦν τὰ λίγα ἀρχαιολογικὰ κατάλοιπα, ταξιδιωτικὰ κείμενα σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς ἱστορικὲς μαρτυρίες. Ἐνῶ τὸ χερσαῖο ὀδικὸ δίκτυο εἶναι ἀρκετὰ πυκνὸ, ἀντίθετα ἡ περιοχὴ διαθέτει ἐλάχιστα φυσικὰ καὶ ἀσφαλῆ λιμάνια στὴ Μαύρη Θάλασσα, κυρίως τῆς Ἡράκλειας καὶ τῆς Ἄμασσης.

Ἀπὸ τῆ σ. 138 καὶ ἐξῆς ἐξετάζονται οἱ πηγὲς πλούτου τῆς περιοχῆς. Προέχονται ἀπὸ τὶς γεωργικὲς καλλιέργειες καὶ κυρίως τὰ δασικὰ προϊόντα ἀπὸ τὰ πλούσια δάση. Ἰδιαίτερα γνωστὴ εἶναι ἡ ξυλεία γιὰ τὴ ναυπήγηση πλοίων. Ἡ κτηνοτροφία πάλι καθὼς καὶ ἡ ἀλιεία εἶναι σημαντικὴ πρόσδοδος γιὰ τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς. Ἀξιόλογες εἶναι καὶ οἱ ἱαματικὲς πηγὲς τῆς Κλαυδιούπολης, γνωστὲς ἤδη ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα. Τὸ ἔμποριο, ὡς συνήθως τὸν Μεσαίωνα, στὶς παραλιακὲς χῶρες διεξάγεται γιὰ λόγους ἀσφαλείας μέσφ θαλάσσης καὶ οἱ ἐμπορικὲς συναλλαγὲς γίνονται κατὰ κύριο λόγο μὲ τὶς παρευξείνιες περιοχῆς. Ἰδιαίτερα σημαντικὴ εἶναι ἡ ἐμποροπανήγυρη τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ποῦ τιμᾶται ἰδιαίτερα στὴν Παφλαγονία.

Ἀπὸ τῆ σ. 155 καὶ ἐξῆς ἀρχίζει ὁ λημματικὸς κατάλογος τῶν ἱστορικῶν πόλεων καὶ θέσεων τῆς περιοχῆς. Ἀναφέρονται μὲ ἀλφαβητικὴ σειρὰ οἱ ἑλληνικὲς ὀνομασίαι ποῦ εἶναι γνωστὲς ἀπὸ τὶς πηγὲς ἢ ἔχουν ταυτισθεῖ ἀπὸ ἀρχαιολογικὰ κατάλοιπα. Ἀναγράφονται παρὰ ἄλλα καὶ οἱ σημερινὲς τουρκικὲς ὀνομασίαι καὶ προσδιορίζεται γεωγραφικὰ τὸ στίγμα τους. Στὶς περιπτώσεις ποῦ ὑπάρχουν ὑλικά κατάλοιπα καὶ δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ταύτιση τοῦ χώρου μὲ γραπτὴ μαρτυρία ἀναγράφεται μόνον τὸ σημερινὸ τοπωνύμιο. Περιγράφονται τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα, ὅπου ὑπάρχουν, παρατίθενται οἱ ἱστορικὲς πηγὲς καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

Τὸ βιβλίον κλείνει μὲ εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων καὶ 131 εἰκόνας ἀρχαιολογικῶν καταλοίπων, τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ὁποῖα παρουσιάζονται γιὰ πρώτη φορὰ καὶ δείχνουν δυστυχῶς πόσο ἐλάχιστα δείγματα τοῦ ἑλληνικοῦ παρελθόντος ἔχουν ἀπομείνει στὴν πλούσια καὶ πυκνοκατοικημένη κομβικὴ αὐτὴ περιοχὴ τοῦ Βυζαντίου, καὶ τὰ ὁποῖα τὸ ὑποδειγματικὸ αὐτὸ βιβλίον ἔρχεται νὰ παρουσιάσει καὶ νὰ διασώσει.